

מסורת הש"ס
 א. ירושלמי נזיר פ"ו ה"א.
 ב. חולין קב,ב.

גרוסות

מן **הטרפה** יש בכתי"י: **ובשר** מן הטרפה.
אמר רב יוסף בכתי"י חסרות מלים אלה.

מיחייב בכתי"י: **חייב**.
ואיסור טרפה ואיסור אבר יש כתי"י שחסרות בהם מלים אלה. בכתי"י: **ואיסור אבר ואיסור טרפה**.

רובה מר סבר בהמה יש בכתי"י: **רובה** ובבהמה בחייה **לאיברים** עומדת **קמפלגי מ"ס**.

ולא אתי איסור אבר חייל **אויסור טרפה** בכתי"י: **ואיסור טרפה איכא ואיסור אבר ליכא** יש בכתי"י: **ולא אתי איסור אבן** מן החי **חייל** **אויסור טרפה**.

מיחל **אויסור טרפה** בכתי"י: **חל על איסור טרפה**.

איבעית אימא דכולי עלמא **בהמה בחייה** **לאברים** בכתי"י: **ואב"א דכ"ע לאברים**.

מר סבר אתי וחייל ומר סבר לא אתי וחייל בכתי"י: **מ"ס אתי איסור טרפה חל על איסור אבר ומ"ס לא אתי איסור טרפה חייל על איסור אבר** יש בכתי"י: **מ"ס אתי איסור טרפה וחייל** **אויסור אבר מידי דהוה** **אחלב דאמרה תורה** **יבא איסור נבלה ויחול על איסור חלב ומ"ס לא אתי איסור טרפה וחייל** **אויסור אבר**.

לאברים אינה עומדת **איסור אבר** בכתי"י: **לאו לאברים עומדת ואיסור אבר**.

הכי גרסינן: **אכל אבר מן החי מן הטרפה** רבי יוחנן **אמר חייב שתיים כו'** — **זוהמא טרפה מחייס, ואלל ממנה אבר נמייה. לריש לקיש קשיא** — **דהא אפילו לדידיה מתרי קרלי נפקי, וליחייז תרמי! בשתי בהמות — אבר מן החי מו, וזער טרפה מו. חייב שתיים — ואף על גב דנחמל אכילה ונמד התרסה אכליהו, דהא מרי לאוי איכא. בבהמה אחת — טרפה שאכל ממנה אבר מן החי פליגי, ומפרש ואולי, במאי פליגי — אמאי פטור, והא מרי לאוי נינהו? עם יציאת רובה — נהולדה נטרפה. לאברים עומדת — וזעשה שנולדה חל עליה שם איסור אבר ואיסור טרפה. לאו לאברים עומדת — ולא היה עליה איסור אבר עד שהפרישו ממנה, והרי כבר טרפה היא, ואין איסור חל על איסור. אבל נשמי זממות ליכא למימר הכי, דזו משום טרפה וזו משום אבר של כשרה, ואין כאן איסור חל על איסור. דכולי עלמא לאו לאברים עומדת — וכיון דנשעת לידמה נטרפה — איסור טרפה קדים, ובמיתי איסור אבר — כשחמכו ומייל אטרפה קא מיפלגי. מר סבר — מייל, שכן איסורו נוהג צנני נח. ומר סבר: לא מייל. ואי בעית אימא דכולי עלמא לאברים עומדת — ואיסור אבר קדים. ובגון שנטרפה לאחר מכאן — ורבי יוחנן סבר: איסור חל על איסור, ואמי איסור טרפה ומייל לאיסור אבר מחייס. וריש לקיש סבר: אין איסור טרפה חל על הנזמה, עד ששחטו. דאיסור מיתלא תלי וקאי, ופי פקע איסור חיות אמי איסור טרפה ומייל. כגון שתלש כו' — כגון חמך רגליה מן הארכובה ולמעלה. רבי יוחנן סבר: מתחלה לאו לאברים עומדת, וכשחמכו — חלו שניהן. וריש לקיש סבר: מעיקרא הוה זה איסור אבר.**

תוספות

מר סבר רבי יוחנן בהמה בחייה לאברים עומדת ואיסור אבר

ואיסור טרפה בהדי הדדי קא אתו — משמע, דאי לאו לאברים עומדת דאיסור טרפה קדים, לא אתי איסור אבר וחייל עליה, אף על גב דאיסור מוסיף הוא, דאיסור לבני נח. ותימה: דבפרק שלישי דשבועות (כא,ב) ובפרק בתרא דיומא (עג,ב) גבי "שבועה שלא אוכל נבלות וטרפות", קאמר רבי יוחנן: בכולל דברים המותרים עם הדברים האסורים. אלמא אית ליה איסור כולל, ואם כן כל שכן איסור מוסיף, כדמוכח בפרק "ארבעה אחו"י" (יבמות לב,ב)!. ויש לומר: אף על גב שפירש רבי יוחנן מתניתין דהתם בכולל, לדידיה לא סבירא ליה הכי.

ומר סבר לאו לאברים עומדת ולא אתי איסור אבר וחייל איסור טרפה

עומדת, וחל איפוא איסור אבר מן החי משעת לידתה של הבהמה. ומדובר כאן כשאיסור טריפה בא לאחר מכן, וכגון שנטרפה הבהמה לאחר מכאן (לאחר לידתה). ובמיתי (ובבואו) של איסור טרפה וחייל (חל) על איסור אבר קא מיפלגי (הם חלוקים). **מר סבר** (חכם זה, ר' יוחנן, סבור) כי אתי וחייל (בא איסור טריפה חל) על איסור אבר מן החי. **ומר סבר** (חכם זה, ריש לקיש, סבור) כי לא אתי וחייל (אינו בא וחל). **רבא אמר** הסבר אחר למחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש: מדובר כאן כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו, כלומר, בתלישה זו עשה אותה טריפה. **מר סבר** (חכם זה, ר' יוחנן, סבור) כי בהמה בחייה לאברים אינה עומדת, ולכן אין איסור אבר מן החי חל בה אלא משעה שנלקח האבר מגופה, ומעתה נמצא כי איסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו (זה עם זה הם באים), וחלו שניהם, ולכך האוכל לוקה שתיים. **ומר סבר** (חכם זה, ריש לקיש, סבור) כי בהמה בחייה לאברים עומדת, ולכן איסור אבר מן החי כבר חל עליה, ולא אתי (ואין בא) איסור טרפה וחייל (חל) על איסור אבר מן החי.

עיונים

כדינו אסור באכילה, ומכח שאלה זו הסיקו כי אכן אין איסור מיוחד של "אינו זבוח" (תוס' שם).
ולא אתי איסור אבר חייל **אויסור טרפה** העירו אחרונים כי אף לשיטת רש"י שאיסור אבר מן החי אמור אף במקצת אבר, ולכן אם יאכל מקצת אבר עם גידים ועצמות, הריהו חייב משום אבר מן החי, ואילו באיסור טריפה אינו מתחייב, שהרי אין כאן כוית בשר, מכל מקום, כאשר הוא אוכל מן הטרפה אבר שלם, כזה שיש בו שיעור כוית בשר — אינו חייב אלא משום טריפה, ולא משום אבר מן החי (ישא ברכה).
כגון שתלש ממנה אבר וטרפה רבא אחז לשון כללית כמכוננת לכל אבר הגורם בליקחתו מן הבהמה שהיא תיטרף בכך, והרי זו הטרפה המכוננת "נטולה", שהיא אחת משמונה מיני טריפות כלליות שנמסרו למשה מסיני. ורש"י כתב: כגון שחתך רגליה מן הארכובה ולמעלה, שבכך הרידה נטרפת. והסבירו אחרונים שכונתו שניטל צומת הגידים, שהוא מכלל הטרפות הניכרות בחי הבהמה (ישא ברכה).

אורח ההלכה

שתלש ממנה אבר וטרפה בו תלש מן הבהמה אבר מן החי ונטרפה בנטילתו ואכלו — חייב שתיים, משום אבר מן החי ומשום טריפה, שהרי שני האסורים באין כאחת. כר' יוחנן וכהעמדת רבא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ה).

אכל אבר מן החי מן הבהמה הטרפה החיה — ר' יוחנן **אמר**: הריהו **חייב שתיים** (שני סדרות מלקות), לפי שעבר על שני איסורים שונים, ואילו ר' שמעון **בן לקיש אמר**: אינו חייב אלא אחת. **בשלמא** [נניח] לשיטת ר' יוחנן הרי זה ניהא [נוח] מדוע הוא חייב שתי סדרות מלקות, שלשיטתו שני איסורים אלה נלמדים מכתובים שונים. אלא לר' שמעון **בן לקיש** האומר כי אינו חייב אלא סדרה אחת של מלקות, קשיא [קשה], שהרי שנינו למעלה כי לדברי הכל באופן זה הריהו לוקה שתיים! **אמר רב יוסף**: לא קשיא [אין זה קשה], **כאן** — מדובר בבהמה אחת, **כאן** מדובר — בשתי בהמות. ומפרט רב יוסף את דבריו: האוכל אבר מן החי ובשר מן הטרפה בשתי בהמות, שאכל מאחת אבר מן החי ומן האחרת בשר מן הטרפה, הריהו **מיחייב** [חייב] שתיים לדברי הכל. ואולם האוכל אבר מן החי ובשר מן הטרפה בבהמה אחת פליגי [חלוקים] בכך ר' יוחנן וריש לקיש. ושואלים: וזוה האוכל את שני אלה בבהמה אחת, במאי פליגי [במה, בדיוק, הם חלוקים]? **אמר אביי**: כגון שנטרפה הבהמה בשעת לידתה, עם יציאת רובה ממעי אמה. ובכך נחלקו: **מר סבר** [חכם זה, ר' יוחנן, סבור] כי הבהמה כבר בחייה, עוד בטרם נלקח ממנה האבר, לאברים (חתיכות) היא עומדת, וחל עליה איסור אבר מן החי משעת לידתה. ובהמה זו שנטרפה באותה שעה, איסור טרפה ואיסור אבר מן החי בהדי הדדי קאתו (זה עם זה הם באים), וחלו שניהם, והתחייב האוכל בשתיים. **ומר סבר** [חכם זה, ריש לקיש, סבור] כי בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, ואין איסור אבר מן החי חל אלא כאשר נלקח אבר ממנה, ומאחר וכבר היא אסורה באיסור טריפה, לכך לא אתי [אין בא] איסור אבר וחייל (חל) על איסור טרפה. ואיבעית אימא (ואם

תרצה אמור) באופן אחר את הסבר מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש: דכולי עלמא [לדעת הכל] בהמה בחייה לאו [לא] לאברים עומדת, ואין איסור אבר מן החי חל אלא משעה שנלקח האבר מגוף החי, ונמצא איפוא כי איסור טריפה קודם לאיסור אבר מן החי, ואולם במיתי (ובבואו) של איסור אבר מיחל [ויחול] על איסור טרפה קא מיפלגי (הם חלוקים). שבכך נחלקו: **מר סבר** [חכם זה, ר' יוחנן, סבור] כי אתי [בא] איסור אבר וחייל (חל) על איסור טרפה, ולכך האוכל חייב שתיים. ואילו **מר סבר** [חכם זה, ריש לקיש, סבור] כי לא אתי [אין בא] איסור אבר וחייל (חל) על איסור טרפה. **איבעית אימא** [אם תרצה אמור] הסבר אחר למחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש: דכולי עלמא [לדעת הכל] בהמה בחייה לאברים עומדת, וחל איפוא איסור אבר מן החי משעת לידתה של הבהמה. ומדובר כאן כשאיסור טריפה בא לאחר מכן, וכגון שנטרפה הבהמה לאחר מכאן (לאחר לידתה). ובמיתי (ובבואו) של איסור טרפה וחייל (חל) על איסור אבר קא מיפלגי (הם חלוקים). **מר סבר** (חכם זה, ר' יוחנן, סבור) כי לא אתי וחייל (אינו בא וחל). **רבא אמר** הסבר אחר למחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש: מדובר כאן כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו, כלומר, בתלישה זו עשה אותה טריפה. **מר סבר** (חכם זה, ר' יוחנן, סבור) כי בהמה בחייה לאברים אינה עומדת, ולכן אין איסור אבר מן החי חל בה אלא משעה שנלקח האבר מגופה, ומעתה נמצא כי איסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו (זה עם זה הם באים), וחלו שניהם, ולכך האוכל לוקה שתיים. **ומר סבר** (חכם זה, ריש לקיש, סבור) כי בהמה בחייה לאברים עומדת, ולכן איסור אבר מן החי כבר חל עליה, ולא אתי (ואין בא) איסור טרפה וחייל (חל) על איסור אבר מן החי.

הטרפה הטרפה בדרך כלל מוגדרת כבעל חיים שנקבע בו שעומד הוא למות בתוך פרק זמן קצר (תוך שנים עשר חודש) בשל פגיעה או מחלה שיצרה בו שינוי ניכר לעין, מן התורה אסורה הטרפה באכילה. אולם נחלקו חכמים כאשר למקור האיסור בתורה יש שאמרו שהוא נלמד מן הכתוב "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" (שמות כב, ל). ויש שאמרו שנלמד איסור האכילה מן הכתוב "לא תאכלו כל נבלה" (דברים יד, כא). שדרשו חכמים (ספרי שם, וכן בירושלמי נזיר פ"ו ה"א) כי המלה "כל" באה להורות שלא רק הנבילה אסורה באכילה, אלא אף הטרפה. והכריעו אחרונים כי איסור טריפה נלמד משני המקראות הללו (מניח, שו"ת אחיעזר).
כגון שנטרפה עם יציאת רובה העירו ראשונים שאין הלשון מכוננת, שממנה משמע שרק באופן זה מדובר, ואולם הוא הדין גם בזו שנטרפה במעי אמה, שגם זו חל בה איסור טריפות רק משעת יציאת רובה ממעי אמה. שאף אם הגורם המטריף אותה נוצר בהיותה עובר, מכל מקום איסור טריפות תלוי ועומד, שהרי אם נשחטה אמה — הריהו מותרת בשחיטה זו, ומטעם זה אין איסור טריפה חל עליה אלא משעת יציאה (ר"ן).
ואיסור טרפה ואיסור אבר בהדי הדדי קאתו שהרי באו שני האיסורים כאחד בשעת הלידה ומשעה זו אסורה אכילת הבהמה משום שני איסורים אלה. אכן דנו ראשונים (תוס' שבועות כד, א ד"ה האוכל) כיצד חלים איסורי אכילה אלה על הבהמה קודם שנשחטה, שהרי חל על כל בהמה ובהמה איסור עשה של "אינו זבוח", שכל שלא נשחט

חייב שתיים — ואף על גז דאיכא תלמא איסורי: אבר, וחלב, וטרפה — אין לוקה אלא שמים. ולקמן מפרש אהי מנייהו קא פטר ליה. אמר ליה רבי אמי — לרבי חייל צר אצא: לימא מר שלש, שהרי אני אומר משמו של רבי יוחנן שחייב שלש. איתמר נמי — כרבי אמי, כשנולדה חל איסור חלב, דהא חלב השליל מותר, דכתיב "כל צנעה תאכלו", ואמרין (חולין סט,ה): לרבות את הולד, דכתיב "כל". ומאן דאמר שתיים קסבר לאו לאברים עומדת — ואיסור טרפה וחלב חלו נעם לידתה, אבל איסור אבר לא צא עד יוס שהופרש. הלכך, לא מני חייל. מר סבר אתי חייל — קסבר: איסור חל על איסור. מידי דהוי אהלב — כלומר, כי היכי דקיס לן דאתי איסור טרפה וחיל איסור חלב. דאמר מר — רבא אמרה צנעים צפרק "מטאת העוף" (ע,א). התורה אמרה כו' — "ואכול לא תאכלוהו" (ויקרא ז) למה לי דכתיב, הא צמלז כשרה הוהו "כל חלב וכל דם לא תאכלו" (ויקרא ג)? אלא התורה אמרה כו', והאי "ואכול לא תאכלוהו" — משום דנללה אזריניהו, ואשמועינן דיחול על איסור חלב, ואף על גז דאיסור חלב קדים משנולדה. והכי נמי אף על גז דאיכא איסור אבר צנעי איסור חלב, אתי איסור טרפה וחיל עליה.

תוספות

— ואם תאמר: כמאן סבירא ליה, אי כרבי אלעזר דאמר לעיל (קב,א): כל שאנה מצווה על דמו, אתה מצווה על אבריו — אם כן ליחייב נמי הכא טרפה משום אבר מן החי. ואי כרבנן דאמרי: כל שבשרו מותר כו' — אם כן למה לן טעמא דלאו לאברים עומדת? ויש לומר: דדרשינן, כל מין שבשרו מותר.

דאיסור חלב ואיסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו — פירש הקונטרס: דכשנולדה חל איסור חלב, דהא חלב שליל מותר מייכל בבהמה תאכלו. וקשה: דהא אמר רבי יוחנן בפרק "בהמה המקשה" (חולין עה,א): תלש חלב בן תשעה חי — חלבו כחלב בהמה. אם כן, איסור חלב קדים? ויש לומר: דמכל מקום איסור טרפה ואבר חיילי איסור חלב דקיל, שחותר מכללו. ויבדחי הדדי קאתו? לא נקט אלא משום טרפה ואבר. ומיתו קשה: דבסוף "דם שחיטה" (כריתות כג,ב) אמרינן דבקדשים איסור חל על איסור, דכתיב "כל חלב להי" — לרבות אמורי קדשים קלים למעילה, דאתי איסור מעילה וחייל איסור חלב. ופריך: למאן דאמר אף בקדשים אין איסור חל על איסור, למה לי "כל חלב"? ומוקי לה בולדות קדשים, וקסבר: בהוייתן הן קדושינן, ובהדי הדדי קאתו. והשתא אכתי לרבי יוחנן, הא איסור חלב קדים, דחל במעי אמו! ונראה לפרש: דדוקא נקט "תלש חלב והוציאו ממעי אמו לחוץ" הוא דמיקרי חלב. והא דאמר "חדשים הוא דגרמא, ולא אוריא" — אוריא דבהמה הוא דלא בעי, אבל אוריא דחלב בעינן. והשתא נחא הכא, דכולהו בהדי הדדי קאתו. והא דקאמר "כשנטרפה עם יציאת רובה" — הוא הדין נטרפה במעי אמה, דלא מיחייב משום טרפה עד שיוולד, כמו חלב. אלא לא אתי אלא לאפוקי נטרפה לאחר יציאת רובה. ואם תאמר: לרבא דאמר לעיל "כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו", ולא לאברים עומדת, דהשתא בהדי הדדי קאתו, משמע דאם נטרפה קודם שנתלש האבר — לא אתי איסור אבר וחייל על איסור טרפה. אם כן, היכי משכחת לה שלש הכא לרבי יוחנן, כיון דלאו לאברים עומדת, ואין איסור אבר חל על איסור טרפה? ויש לומר: כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו, דמינו דאתי איסור טרפה וחייל איסור חלב, חייל נמי איסור אבר עליו. ומאן דאמר שתיים — לית ליה האי מינו, אלא דוקא איסור טרפה דגלי קרא חייל, ולא איסור אבר. ואם תאמר: להווא לישנא דאמר לעיל "דכולי עלמא לאו לאברים עומדת, ולרבי יוחנן איסור אבר חייל איסור טרפה", אם כן, היכי משכחת לה דלא מיחייב אלא שתיים באכל חלב מן החי ומן הטרפה? ויש לומר: כגון שעם יציאת רובה נטרפה. ואיסור אבר שבא לבסוף, נהי דחייל איסור טרפה דקיל, על איסור חלב דחמיר, דבכרת לא חייל.

עיונים

אכל חלב מן החי מן הטרפה נחלקו ראשונים בפירוש הענין. יש שאמרו כי הכוונה היא שאכל כליה בחלבה, ומשום כך הריהו חייב משום "אבר". אבל חלב שאינו אבר — לשיטת ר' יוחנן אין חייבים עליו גם משום בשר מן החי וגם משום טריפה, שהרי לדעתו שני איסורים אלה נלמדים ממקור אחד. שלשיטה זו אין צורך שייקרא החלק שבגוף הבהמה בשם "בשר", כדי שיחול עליו איסור אבר מן החי, שהרי בכתוב נאמר "לא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג) — להורות כי איסור זה עיקרו אכילת הנפש ובכלל זה הבשר והחלב (רמב"ן). אכן העירו אחרונים כי אף לשיטה זו לא חל איסור אבר מן החי אלא בסוג בעלי חיים שבשרם נקרא "בשר", וכמפורש בכתוב (ויס"ד). ויש מן הראשונים שאמרו כי החלב עצמו נקרא "אבר", וחייבים עליו משום "אבר מן החי", ולא משום "בשר מן החי" (רשב"א, ובעלה מדברי הרמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ב). שלשיטה זו אף החלב נקרא בשם "בשר", וכיון שכך חל על אותו חלק מהגוף איסור אבר מן החי (ראב"ד).

התורה אמרה יבא איסור נבלה יחול על איסור חלב בסוגיה במסכת זבחים (ע,א) אמר רבא כי הפסוק "וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו" (ויקרא ז, כד) מחדש כי למרות שברגיל אין איסור חל על איסור — כאן יחול האיסור. והסביר רש"י שם שנלמד הדבר מן האמור בסוף הכתוב "ואכול לא תאכלוהו", שהרי

א ועוד בדין אכילת אבר מן החי, אמר ר' חייא בר אבא, אמר ר' יוחנן: **אכל חלב שנלקח מן בעל החיים החי מן הטרפה** — הריהו חייב על אכילה זו שתיים, שתי סדרות מלקות. שאף שיש כאן שלושה איסורי אכילה, אבר מן החי וחלב וטריפה, אינו חייב אלא על שנים. אמר ליה [ר] ר' אמי לר' חייא בר אבא: **ולימא מר [ושיאמר אדוני] בשם ר' יוחנן שחייב שלש סדרות מלקות, ומשום שלושת איסורים אלה, שכן אני אומר בגירסת שמועתו של ר' יוחנן שחייב שלש. ומעירים: איתמר נמי [נאמר גם כן] כגירסתו של ר' אמי, אמר ר' אבהו, אמר ר' יוחנן: אכל חלב מן החי מן הטרפה — חייב שלש. ומסבירים: במאי קמיפלגי [במה, באיזה ענין הם, ר' חייא בר אבא ור' אמי, חלוקים]. אם לחייב את האוכל חלב מן החיה מן הטרפה שתיים או שלוש? כגון שנטרפה (נעשתה טריפה) עם יציאת רובה (בשעת לידתה). מאן דאמר [מ]י שאומר שחייב שלש, וכשיטת ר' אמי ור' אבהו — קסבר [הוא סבור] כי בהמה כבר בחייה לבתירת אברים היא עומדת, שכל אבר ואבר שבה מוגדר כבר אז כ"אבר", ולכן איסור חלב ואיסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו [זה עם זה, ביחד, הם באים], וחלים שלושתם. ומאן דאמר [ומי שאומר] שחייב האוכל שתיים בלבד, וכשיטת ר' חייא בר אבא — קסבר [הוא סבור] כי בהמה בחייה לאו [לא] לאברים עומדת, ולכן איסור חלב ואיסור טרפה — איכא [יש], אבל איסור אבר — לא אתי חייל [אינו בא וחל] על שני איסורים אלה, שחל רק משעה שפרש האבר מגוף הבהמה, ולכן אין לוקים עליו. ואי בעית אימא [ואם תרצה אומר] הסבר אחר במחלוקת חכמים**

אלה: **דכולי עלמא [לדעת הכל] בהמה בחייה לאו [לא] לאברים עומדת, ובענין מיתי [בואו] של איסור אבר וחייל [ויחול] על איסור חלב ועל איסור טרפה קא מיפלגי [הם חלוקים]. מר סבר [חכם זה, ר' אמי ור' אבהו, סבור] כי אתי חייל [בא איסור אבר וחל] על איסור טריפה, ולכן לוקה אף עליו. ואילו מר סבר [חכם זה, ר' חייא בר אבא, סבור] כי לא אתי חייל [אינו בא וחל]. ולכן אינו לוקה עליו, אלא לוקה שתיים בלבד. ואי בעית אימא [ואם תרצה אומר] הסבר אחר: **דכולי עלמא [לדעת הכל] בהמה בחייה לאברים עומדת, ומדובר כאן כגון שנטרפה (נעשתה טריפה) לאחר מכאן, לאחר לידתה, ובמיתי [ובבואו] של איסור טרפה מיחל [ויחול] על איסור אבר קא מיפלגי [הם חלוקים]. מר סבר [חכם זה, ר' אמי ור' אבהו, סבור] כי אתי חייל [בא איסור טריפה וחל] על איסור אבר, והרי זה מידי דהוה [כמו שהוא] באיסור חלב, שכן אמר מר [החכם]: התורה אמרה, יבא איסור נבלה יחול על איסור חלב, ויבא איסור טרפה יחול על איסור חלב. ואילו אידך [החכם האחר, ר' חייא בר אבא] אומר כי על איסור החלב הוא שחל איסור טריפה וחייב על שניהם, ומפני שהותר****

מקרא זה לא בא אלא להורות לענין איסור נבילה וטריפה שחל אף על הדבר האסור משום חלב, אף שאיסור חלב קדם לאיסור טריפה ונבילה, שהרי הוא חל עוד משעת לידה.

אכן העירו המפרשים כי דרשת כתוב זו נאמרה דווקא לשיטה שאין איסור חל על איסור. אך לשיטה שבאיסור כולל אומרים כי איסור חל על איסור, אין צורך בדרשה זו להורות שחל איסור נבילה וטריפה על החלב. וכן כתב הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ז ה"ב וראה לח"מ). ובתוס' במסכת זבחים (שם) תמהו: אם אכן זהו הטעם, מדוע הוצרכו לכתוב מיוחד ללמדנו דין זה? ויש שהסבירו כי כתוב זה הוצרך גם לסבורים שבכל מקרה אין איסור חל על איסור (ראה צאן קדשים ופנים מאירות שם). ויש שהציעו כי הוצרך הכתוב להדגיש שלמרות שטומאת נבילה אינה חלה על החלב, מכל מקום איסור נבילה חל עליו (קרא אורה שם).

אורח החלבה

אכל חלב מן החי מן הטרפה חייב שלש התולש חלב מן הטרפה החיה ואכלו — לוקה שלוש, משום חלב ומשום אבר מן החי ומשום חלב. כר' אמי ור' אבהו בשם ר' יוחנן. (רמב"ם שם).

מסורת הש"ס
ג. זבחים ע"א. חולין לו,א. ילק"ש תורה תקד.

גרסות

- אמר רבי אבהו בכת"מ חסרות מלים אלה.
- מאן דאמר שלש קסבר בכת"מ: מר סבר.
- דאיסור חלב ואיסור אבר בכת"מ: ואיסור אבר ואיסור חלב.
- ומאן דאמר שתיים קסבר בכת"מ: ומר סבר.
- אבר לא אתי חייל בכת"מ: אבר ליכא.
- דכולי עלמא בהמה בחייה לאו בכת"מ: דכ"ע לאו.
- וחייל איסור חלב ואיסור טרפה קא מיפלגי מר סבר אתי חייל ומר סבר לא אתי חייל בכת"מ: חייל איסור טרפה קמפלגי דמ"ס אתי איסור אבר חייל איסור טרפה ומ"ס לא אתי איסור אבר חייל איסור טרפה.
- ואי בעית אימא דכולי עלמא בהמה בחייה לאברים בכת"מ: ואב"ע לאברים.
- מר סבר אתי חייל מידי בכת"מ: מ"ס לא אתי איסור טרפה חייל איסור אבר ומ"ס אתי איסור טרפה חייל איסור אבר מידי.
- ואידך אחלב הוא דחייב דהותר מכללו בכת"מ: ומ"ס אחלב הוא דחייל דחלב הותר מכללו.

מכללו, שהרי החלב מותר בחיה, אבל איסור אבר מן החי שלא הותר מכללו, שנוהג אף בחיה – לא חל איסור נבילה וטריפה. ועוד בענין איסור אכילת אבר מן החי. כי אתא [כאשר בא] רב דימי מארץ ישראל לבבל אמר לחכמים שבעא מיניה [שאל אותם] ר' שמעון בן לקיש מר' יוחנן: אם נטל אדם אבר מן החי שיש בו שיעור כזית וחלקו לשני חלקים עוד בהיותו מבחוץ לפיו, לפני שנתן את האבר בפיו לאוכלו, ואכל בתחילה חלק אחד ולאחר מכן את החלק האחר, מהו דינו להתחייב על כך. האם מצטרפים שני חצאי הזית לחיבו, כבשאר איסורי אכילה שמצטרפים חלקי האכילה לחיבו (אם נאכלו שניהם בפרק זמן "כדי אכילת פרס"). או שמא מאחר ואיסור אבר מן החי חידוש דין הוא, שהרי בשאר איסורי אכילה אין מחייבים על אכילת גידים ועצמות, ובאיסור זה מחייבים על כך. שמא אין לך בו אלא חידוש, ואין מתחייבים אלא על אכילת אבר הנעשית בבת אחת, ולא כשנעשתה בזה אחר זה? אמר ליה [לן] ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש: הריהו פטור על אכילה זו. חזר ושאל ר' שמעון בן לקיש: אם נתן כזית שלם לתוך פיו, ואולם חילקו מבפנים (בתוך פיו), ומשבאו שני החלקים סמוך לבית בליעתו בלע אותם בזה אחר זה, יוחנן לר' שמעון בן לקיש: חייב. וכיוצא בזה נמסר שכי אתא [כאשר בא] רבין מארץ ישראל לבבל אמר: חלקו מבחוץ – פטור לדעת הכל. חילקו מבפנים – ר' יוחנן אמר שהריהו חייב, ואילו ריש לקיש אמר שאף באופן זה פטור. ומסבירים את שיטותיהם: ר' יוחנן אמר שה שחילק בתוך פיו הריהו חייב – שהרי נהנה גרונו בסך הכל בכזית. וריש לקיש שאמר שזה שחילק את הכזית בתוך פיו הריהו פטור על כך – אכילה במעיו שיש בה שיעור כזית בעינן [צריכים אנו] כדי לחייב על כך, ובמקרה זה שלפנינו ליכא [אין כאן] אכילת מעיים שיש בה בבת אחת שיעור כזית. ושואלים: לשיטת ר' יוחנן ברור הדבר מדוע אדם מתחייב על אכילת אבר מן החי, אף שבשעה שהאבר נמצא בפיו הריהו נחלק לחלקים. אלא לשיטת ר' שמעון בן לקיש הפוטר בכל מקרה בו הדבר הנאכל נחלק בתוך פיו של האוכל, מעתה היכי משכחת לה דמחייב [כיצד אתה מוצא אותה אפשרות שהוא מתחייב]. באכילתו, שהרי תמיד נחלק המאכל בזמן אכילתו? אמר רב כהנא: בגרומיתא זעירתא [בעצם זעירה] שהוא יכול לבלוע אותה בשלימות, בלא שתיחלק.

תוספות

חלקו מבחוץ – פירש בקונטרס: כזית אבר מן החי חלקו לשנים, קודם שיתנו לתוך פיו, ואכל זה לבדו ואחר כך אכל חציו השני. משמע, דאם נתן שני החלקים בפיו ובלען בבת אחת – חייב לכולי עלמא, ואין נראה. דאם כן, מאי קשיא ליה לריש לקיש "היכי משכחת לה דמחייבין", וכי אינו יכול לבלוע כזית בבת אחת? והא אמרינן בפרק בתרא דיומא (פ,א) דבית הבלעה מחזיק כביצת תרנגולת, דגדולה יותר מגרוגרת, כדמוכח בפרק "חלוין" (עירובין פ,ב) דאיכא כמה גרוגרות בסעודה של עירוב. וגרוגרת גדולה יותר מכזית, כדמוכח בפרק "המצניע" (שבת צא,א), ואמרינן בפרק "אמרו לו" (כריתות יד,א) דאין בית הבלעה מחזיק יותר משני זיתים משמע, דשני זיתים מחזיק. ועוד: דכי היכי דאף על פי שחלקו מבחוץ והניחם בבת אחת לתוך פיו מיחייב לרבי יוחנן, דאזיל בתר אכילת פיו, לפי שנהנה גרונו כזית בבת אחת. הכי נמי אפילו בלען בזה אחר זה יתחייב לריש לקיש, דאזיל בתר אכילת מעיו, כיון שיש כזית בבת אחת במעיו קודם שיתעכל, דאינו ממנה להתעכל, כדמוכח בסמוך. ונראה לפרש: דחלקו מבחוץ – פטור, ואפילו אכלו בבת אחת. דבעינן שיהא מחובר בפיו ויהיה עליו שם אבר, משום דהכא חדוש הוא. כדפירש בקונטרס: דבעלמא לא מיחייב אגידין ועצמות, והכא מיחייב, ואין לך בו אלא חידוש. אבל חלקו בפנים – חייב, דדרך הוא שנחלק בפיו בשעת לעיסה. וריש לקיש פטר, ואפילו חלקו בפנים. ולכך דוחק התלמוד אליביה: היכי משכחת לה שיתחייב בדרך אכילה? ומשני: בגרומיתא זעירתא, דאין אדם לועסו אלא בולעו. ומיהו לרבי אלעזר ודאי חייב חלקו מבחוץ, דאפילו אכל זה אחר זה מיחייב. הדרך עלך גיד הנשה

חצי זית, ולאחר מכן שוב אכל חצי זית, אלא כאילו אכל כזית שלם בבת אחת.

מתוך שנידונה למעלה מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש באכילת אבר מן החי. אמר ר' שמעון בן לקיש: שיעור כזית שאמרו חכמים בכל אכילות של איסור שמתחייב בו האוכל, הכוונה לשיעור הנבלע שהוא כזית, חוץ (מלבד) משל האיסור שנתר לאחר הלעיסה בין השיניים, שמה שנשאר בין השיניים אינו נחשב להצטרף לשיעור המחייב. ואילו ר' יוחנן אמר:

שהבולע חלב חייב על כך, אף שלא לעסו (תורידי). אכן יש מהאחרונים שכתבו כי אין ללמוד מדין זה של אבר מן החי לשאר איסורי אכילה. שכן שונה הוא אבר מן החי, שכל עיקרו הריהו חידוש שחידשה תורה (כמו שכתב רש"י, שמחייבים בו אף על אכילת גידים ועצמות, מה שאין כן בשאר איסורי אכילה), ומעתה יש לומר שאין דין זה נוהג אלא באבר מן החי, אבל בשאר איסורי אכילה אין האוכל מתחייב על בליעה בלבד (רעק"א) ועוד הבחינו בין דבר שאינו בר לעיסה, כגרומיתא זו, שבזה אנו אומרים שחייבים על בליעתו, שכן זוהי דרך אכילתו, לבין דבר שאפשר ללועסו, שאין מתחייבים על אכילתו בבליעה (יוס"ד).

אזרח ההלכה מבפנים מאי לקח כזית מאבר מן החי כבירייתו בשר וגידים ועצמות ואכלו, אף על פי שנחלק בפיו בפנים קודם שבלעו – חייב. כר' יוחנן. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ד). חלקו מבחוץ נמי חייב לקח אבר מן החי וחילקו ואכלו מעט מעט, אם יש במה שאכל כזית בשר – חייב, ואם לא – פטור. כר' אלעזר. (רמב"ם שם).

מכללו, שהרי החלב מותר בחיה, אבל איסור אבר מן החי שלא הותר מכללו, שנוהג אף בחיה – לא חל איסור נבילה וטריפה. ועוד בענין איסור אכילת אבר מן החי. כי אתא [כאשר בא] רב דימי מארץ ישראל לבבל אמר לחכמים שבעא מיניה [שאל אותם] ר' שמעון בן לקיש מר' יוחנן: אם נטל אדם אבר מן החי שיש בו שיעור כזית וחלקו לשני חלקים עוד בהיותו מבחוץ לפיו, לפני שנתן את האבר בפיו לאוכלו, ואכל בתחילה חלק אחד ולאחר מכן את החלק האחר, מהו דינו להתחייב על כך. האם מצטרפים שני חצאי הזית לחיבו, כבשאר איסורי אכילה שמצטרפים חלקי האכילה לחיבו (אם נאכלו שניהם בפרק זמן "כדי אכילת פרס"). או שמא מאחר ואיסור אבר מן החי חידוש דין הוא, שהרי בשאר איסורי אכילה אין מחייבים על אכילת גידים ועצמות, ובאיסור זה מחייבים על כך. שמא אין לך בו אלא חידוש, ואין מתחייבים אלא על אכילת אבר הנעשית בבת אחת, ולא כשנעשתה בזה אחר זה? אמר ליה [לן] ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש: הריהו פטור על אכילה זו. חזר ושאל ר' שמעון בן לקיש: אם נתן כזית שלם לתוך פיו, ואולם חילקו מבפנים (בתוך פיו), ומשבאו שני החלקים סמוך לבית בליעתו בלע אותם בזה אחר זה, יוחנן לר' שמעון בן לקיש: חייב. וכיוצא בזה נמסר שכי אתא [כאשר בא] רבין מארץ ישראל לבבל אמר: חלקו מבחוץ – פטור לדעת הכל. חילקו מבפנים – ר' יוחנן אמר שהריהו חייב, ואילו ריש לקיש אמר שאף באופן זה פטור. ומסבירים את שיטותיהם: ר' יוחנן אמר שה שחילק בתוך פיו הריהו חייב – שהרי נהנה גרונו בסך הכל בכזית. וריש לקיש שאמר שזה שחילק את הכזית בתוך פיו הריהו פטור על כך – אכילה במעיו שיש בה שיעור כזית בעינן [צריכים אנו] כדי לחייב על כך, ובמקרה זה שלפנינו ליכא [אין כאן] אכילת מעיים שיש בה בבת אחת שיעור כזית. ושואלים: לשיטת ר' יוחנן ברור הדבר מדוע אדם מתחייב על אכילת אבר מן החי, אף שבשעה שהאבר נמצא בפיו הריהו נחלק לחלקים. אלא לשיטת ר' שמעון בן לקיש הפוטר בכל מקרה בו הדבר הנאכל נחלק בתוך פיו של האוכל, מעתה היכי משכחת לה דמחייב [כיצד אתה מוצא אותה אפשרות שהוא מתחייב]. באכילתו, שהרי תמיד נחלק המאכל בזמן אכילתו? אמר רב כהנא: בגרומיתא זעירתא [בעצם זעירה] שהוא יכול לבלוע אותה בשלימות, בלא שתיחלק.

למעלה למדנו כי מוסכם על ר' יוחנן וריש לקיש שזה שחילק את האבר מן החי מחוץ לפיו, ולאחר מכן אכל את החלקים בזה אחר זה, הריהו פטור. ובענין זה מביאים כי ר' אלעזר אמר כי אפילו זה שחלקו מבחוץ נמי [גם כן] הריהו חייב על כך, וטעם הדבר – שלדעתו כל דבר שהריהו מחוסר קריבה (שחלקיו השונים אינם קרובים זה לזה, כדוגמת שני חלקי כזית האבר מן החי הללו, שחילקם מחוץ לפיו ונאכלו בזה אחר זה) לאו [לא] כמחוסר מעשה דמי [נחשב] הדבר, שאין זה נחשב כאילו אכל רק אחת.

מתוך שנידונה למעלה מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש באכילת אבר מן החי. אמר ר' שמעון בן לקיש: שיעור כזית שאמרו חכמים בכל אכילות של איסור שמתחייב בו האוכל, הכוונה לשיעור הנבלע שהוא כזית, חוץ (מלבד) משל האיסור שנתר לאחר הלעיסה בין השיניים, שמה שנשאר בין השיניים אינו נחשב להצטרף לשיעור המחייב. ואילו ר' יוחנן אמר:

שהבולע חלב חייב על כך, אף שלא לעסו (תורידי). אכן יש מהאחרונים שכתבו כי אין ללמוד מדין זה של אבר מן החי לשאר איסורי אכילה. שכן שונה הוא אבר מן החי, שכל עיקרו הריהו חידוש שחידשה תורה (כמו שכתב רש"י, שמחייבים בו אף על אכילת גידים ועצמות, מה שאין כן בשאר איסורי אכילה), ומעתה יש לומר שאין דין זה נוהג אלא באבר מן החי, אבל בשאר איסורי אכילה אין האוכל מתחייב על בליעה בלבד (רעק"א) ועוד הבחינו בין דבר שאינו בר לעיסה, כגרומיתא זו, שבזה אנו אומרים שחייבים על בליעתו, שכן זוהי דרך אכילתו, לבין דבר שאפשר ללועסו, שאין מתחייבים על אכילתו בבליעה (יוס"ד).

אזרח ההלכה מבפנים מאי לקח כזית מאבר מן החי כבירייתו בשר וגידים ועצמות ואכלו, אף על פי שנחלק בפיו בפנים קודם שבלעו – חייב. כר' יוחנן. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ד). חלקו מבחוץ נמי חייב לקח אבר מן החי וחילקו ואכלו מעט מעט, אם יש במה שאכל כזית בשר – חייב, ואם לא – פטור. כר' אלעזר. (רמב"ם שם).

מסורת הש"ס א. ירושלמי נויר פ"ו ה"א. ב. זבחים קה,ב.

גרסות מבפנים מאי יש בכתיב: מבפנים מהו. מבחוץ פטור בכתיב: מבחוץ ד"ה פטור. בגרומיתא בכתיב: בגרומיתא ויש בכתיב: בגרומיתא וכן: בגרומיתא. אפילו חלקו מבחוץ נמי בכתיב: אפי' חלקו מבחוץ. חוץ משל בין השיניים בכתיב: חוץ מן השיניים.

החיים גרומיתא זעירתא משמעה המילולית של המלה הריהו: עצם קטנה (יגרמאי = עצם). ונמצאת עצם זו על כף הירך שיש בו משהו בשר וגיד, ועצם זו משלימתם לכשיעור כזית. ואין אדם לועס אותה אלא בולע (רש"י).

בשל בין השיניים – אפילו רבי יוחנן מודה ללא מיתני צדקה, דהא אין נהנה לא גרונו ולא מעיו. שאין אדם טועם עד שיהא סמוך לציט הצלעה, כדכתיב (איוב יג) "וחיך (יטעם אכול)". בין החניכיים – המדצק נחכו, שגרונו נהנה בו ומעיו לא נהנו. חייב שלם, לא צנת אחת ולא צה אחר זה. הרי נהנה גרונו – בטעם שני חלאי זיתים. והא דרבי אסי פליגא אדרבי דימי ורצין דאמרי לעיל משמיה דרבי יוחנן: חלקו מנחמן – פטור. והא, נהנה גרונו, משום דהנאת גרונו היינו טעימה, והרי טעם שני חלאי זיתים. ואף על גב דזה אחר זה הוא – לא איכפת לן, הואיל וצנדי אכילת פרס הוא. אבל הנאת מעיים אינה אלא צמילוי כרס, ואף על גב דצנע שני חלאי זיתים – לא נתמלא כרסו אלא צנתי זית, שכשצנעו לזה ילא כנר זה. אי הוי עיכול – צנעמו, והוי פירשא צעלמא, ואכילה שניה – לאו כלום היא. תבעי ליה כזית – ולחייבו שמי מלקיות. אלא אי בתר גרונו אזלינן – דפשיטא ליה דלא עיכול הוא, וקא מיבעיא ליה: מי אמרין הרי נהנה גרונו, או דילמא הרי לא נהנו מעיו אלא צנתי זית? תפשוט ליה מדרבי אסי – דנתר גרונו אזלינן. רבי אסי גמריה איעקר ליה – כלומר, רבי אלעזר תרזיהו פשיטא ליה, ולא הוה לישאל כלום. אלא שמעיה לרבי אסי ששכח שמועמו ששמעו שניהם מפי רבי יוחנן, שפילו חור ואכל אותו כזית עשמו – חייב. ושמעיה לרבי אסי דקא נקיט "כזית אחר", אבל הוא – לא. אלמא, הוי עיכול. ואחא לאדכוריה, ושאל לו צלשון צניא, משום כבודו: אכלו לאותו עשמו, מהו? כלומר, הויכר מה ששמעת על כך. אישתיק – רבי אסי. אמר ליה – רבי אלעזר. מופת הדור – גדול הדור, כמו (זכריה ג) "אנשי מופת המה". זימנין סגיאיין אמרת – דבר זה לפני רבי יוחנן, דאפילו צההוא עשמו חייב, והודה לדנרין, ואמר: הרי נהנה גרונו כזית.

הדרן עלך גיד הנשה

מכזית שלם. ושואלים: ותפשוט ליה [ותפתור לן] את הבעיה הזו ממה שאמר ר' אסי עצמו שהולכים אנו אחר הנאת גרונו! ומשיבים: ר' אלעזר כשלעצמו לא הוצרך לשאול שאלות אלה, שכן פשוט לו דיין. ואולם שמע ר' אלעזר את ר' אסי שגמריה [לימוד] בענין זה ששמע מפי ר' יוחנן, איעקר ליה [ונקד]. ושכח לו ר' אסי. ואתא [ובא] ר' אלעזר לאדכוריה [לחוכיר לן]. ומשום כבודו של ר' אסי לא אמר לו במפורש אלא בדרך שאלה, והכי קאמר ליה [וכך אמר לן]: למה לי לומר שאכל חצי זית אחר, לימא מר בדידיה [יאמר אדוני בעצמון] באותו חצי זית, דאיכא למשמע מינה תרתי [שאפשר לשמוע מכאן שנים]: שמעינן מינה דלא הוי [שומעים אנו ממנה שאינו נחשב] עיכול, ושמעין מינה [ושומעים אנו ממנה] שהרי נהנה גרונו כזית! אישתיק [שתק] ר' אסי ולא אמר ליה [לן] ולא מידי [דבר]. אמר ליה [לן] ר' אלעזר לר' אסי, בדרך של כבוד, מופת הדור, האם לא זימנין סגיאיין [פעמים רבות] אמרת קמיה [לפני] ר' יוחנן שאף באותו חצי זית הריהו חייב, ואמר לך ר' יוחנן כדברך, שהרי נהנה גרונו כזית, ואין זה נחשב עיכול.

עיונים

הרי נהנה גרונו כזית – הסבירו אחרונים כי הנאת גרון זו מתקיימת קודם שחילקו בפיו, ולכן נהנה מכזית שלם (קד"י). והוסיפו כי הדברים אמורים דווקא לשיטת התוס' שאין מתחייבים אלא על אכילה כשהאבר שלם דווקא. מה שאין כן לשיטת רש"י, אף שחילקו בפיו, כיון שנהנה גרונו ממנה כזית בבת אחת, הריהו חייב בכך (יוס"ד).

בין החניכיים – נחלקו ראשונים בפירוש הדברים. יש שפירש שהכוונה לדבר המאכל הנדבק לחיכו של האוכל, שהרי יש בכך הנאת גרון, אבל אין בו הנאת מעיו. ומכאן מקום למחלוקתם של ר' יוחנן ור' אבהו, אם מצריכים אנו הנאת גרון או אכילת מעיים (רש"י, וברומה לכך בערוך שכתב כי הכוונה לחיך, שכן החיך הוא המקום הטועם. והריהו לפניו מן השיניים. רבינו גרשום) בסמוך לבית הבליעה. ויש שכתבו בהסבר דברי הרמב"ם כי הכוונה לבית הבליעה עצמו (פמ"ג א"ח סי' רי). אכן כתבו המפרשים כי אין כוונתו לבית הבליעה ממש, אלא למקום הסמוך לבית הבליעה. שדה צופים.

אכל חצי זית והקיא – דברי ר' יוחנן נאמרו באופן זה שיש בו אכילה ויש בו הנאת גרון, אכן דנו אחרונים באופנים שאין בהם אכילה ועם זאת יש בהם הנאת גרון. וכדרך שדנו בין השואף דבר איסור דרך נחיריו, אם חייב הוא בכך, והכריעו כי כל מצוות שבתורה, אם שינה אדם מדרך עשייתן – לא עשה ולא כלום להתחייב מן התורה על עשייתן. ולכן אין אדם מתחייב על הנאת גרון הבאה בשינוי מדרך עשייתה הרגילה. והביאו ראיה לדבר: שהרי לא אמר ר' יוחנן את דינו זה אלא באופן שאכל חצי זית והקיא וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו, שלדעתו הריהו חייב, שכן יש בדבר הנאת גרון מכזית. ואילו היה אדם חייב בהעברת האוכל בגרון עצמו שלא כדרך העברתו הרגילה (דוגמת זה השואף דבר איסור), מדוע נצרכים אנו שיחזור ויאכל את חצי הזית המשלים לכזית, די היה שיעבירו בפיו (שרית הלכות קטנות).

אכל חצי זית והקיא וחזר ואכל חצי זית אחר חייב – וטעם הדבר שנתחייב באכילה

אף עם של בין השיניים. אמר רב פפא בהסבר מחלוקתם: בחלק המאכל של בין השיניים – דכולי עלמא לא פליגי [הכל אינם חולקים], ואף ר' יוחנן מודה שאינו מצטרף לשיעור כזית המחייב, כי פליגי [כאשר ר' יוחנן ור' אבהו לקיש חולקים] הרי זה ביחס לחלק האוכל שנמצא בין החניכיים, שהרי הגרון נהנה ממנו, ואולם אין המעיים נהנות ממנו. ובכך נחלקו: מר סבר [נחכם זה, ר' יוחנן, סבור] שמצטרף חלק זה לשיעור כזית, שהרי נהנה גרונו כזית. ואילו מר סבר [נחכם זה, ריש לקיש, סבור] שאין חלק זה מצטרף לשיעור המחייב, שכן אכילה במעיו של שיעור כזית בעינן [צריכים אנו], וחלק זה שבחניכיים לא נכנס למעיו. למעלה למדנו כי לדעת ר' יוחנן אדם חייב באכילת איסור על הנאת גרונו שיש בה שיעור כזית, ועוד בענין זה אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן: אכל דבר איסור ששיעורו חצי זית, והקיא, וחזר ואכל חצי זית אחר – הריהו חייב על כך, אף שבסופו של דבר לא בא למעיו כזית איסור שלם. מאי טעמא [מה טעם הדבר]? – סוף סוף הרי נהנה גרונו כזית. בעא [שאל] ר' אלעזר מר' אסי: אם אכל דבר איסור בשיעור חצי זית, והקיא, וחזר ואכלו לאותו חצי זית של איסור, מהו הדין? ותוהים על שאלת ר' אלעזר: מאי קא מיבעיא ליה [מה היא השאלה שנשאלה לך?] אי הוי [אם חצי זית זה שנאכל ולאחר מכן הוקא נחשב] כעיכול, אם כן שוב אינו נחשב דבר אוכל אלא כפרש ואין לחייב על האכילה השניה, אי לא הוי [אם אין הוא נחשב] עיכול, יש לחייבו אף על האכילה השניה. ואולם אם זו היא בעייתו, תיבעי ליה [תישאל לו שאלתו] כזית שלם שאכלו והקיא וחזר ואכלו, אם חייב הוא על כך סדרה אחת של מלקות או שתי סדרות מלקות! אלא השאלה היתה: אי בתר [אם אחר] הנאת גרונו אזלינן [הולכים אנו], והרי זה שאכל והקיא וחזר ואכל, בסופו של דבר נהנה גרונו בשיעור כזית, ויתחייב על אכילתו זו. אי בתר [אם אחר] הנאת מעיו אזלינן [הולכים אנו], והרי לא נהנו מעיו אלא עצמו שהולכים אנו אחר הנאת גרונו! ומשיבים: ר' אלעזר כשלעצמו לא הוצרך לשאול שאלות אלה, שכן פשוט לו דיין. ואולם שמע ר' אלעזר את ר' אסי שגמריה [לימוד] בענין זה ששמע מפי ר' יוחנן, איעקר ליה [ונקד]. ושכח לו ר' אסי. ואתא [ובא] ר' אלעזר לאדכוריה [לחוכיר לן]. ומשום כבודו של ר' אסי לא אמר לו במפורש אלא בדרך שאלה, והכי קאמר ליה [וכך אמר לן]: למה לי לומר שאכל חצי זית אחר, לימא מר בדידיה [יאמר אדוני בעצמון] באותו חצי זית, דאיכא למשמע מינה תרתי [שאפשר לשמוע מכאן שנים]: שמעינן מינה דלא הוי [שומעים אנו ממנה שאינו נחשב] עיכול, ושמעין מינה [ושומעים אנו ממנה] שהרי נהנה גרונו כזית! אישתיק [שתק] ר' אסי ולא אמר ליה [לן] ולא מידי [דבר]. אמר ליה [לן] ר' אלעזר לר' אסי, בדרך של כבוד, מופת הדור, האם לא זימנין סגיאיין [פעמים רבות] אמרת קמיה [לפני] ר' יוחנן שאף באותו חצי זית הריהו חייב, ואמר לך ר' יוחנן כדברך, שהרי נהנה גרונו כזית, ואין זה נחשב עיכול.

הדרן עלך גיד הנשה

לחייבו אף על האכילה השניה. ואולם אם זו היא בעייתו, תיבעי ליה [תישאל לו שאלתו] כזית שלם שאכלו והקיא וחזר ואכלו, אם חייב הוא על כך סדרה אחת של מלקות או שתי סדרות מלקות! אלא השאלה היתה: אי בתר [אם אחר] הנאת גרונו אזלינן [הולכים אנו], והרי זה שאכל והקיא וחזר ואכל, בסופו של דבר נהנה גרונו בשיעור כזית, ויתחייב על אכילתו זו. אי בתר [אם אחר] הנאת מעיו אזלינן [הולכים אנו], והרי לא נהנו מעיו אלא עצמו שהולכים אנו אחר הנאת גרונו! ומשיבים: ר' אלעזר כשלעצמו לא הוצרך לשאול שאלות אלה, שכן פשוט לו דיין. ואולם שמע ר' אלעזר את ר' אסי שגמריה [לימוד] בענין זה ששמע מפי ר' יוחנן, איעקר ליה [ונקד]. ושכח לו ר' אסי. ואתא [ובא] ר' אלעזר לאדכוריה [לחוכיר לן]. ומשום כבודו של ר' אסי לא אמר לו במפורש אלא בדרך שאלה, והכי קאמר ליה [וכך אמר לן]: למה לי לומר שאכל חצי זית אחר, לימא מר בדידיה [יאמר אדוני בעצמון] באותו חצי זית, דאיכא למשמע מינה תרתי [שאפשר לשמוע מכאן שנים]: שמעינן מינה דלא הוי [שומעים אנו ממנה שאינו נחשב] עיכול, ושמעין מינה [ושומעים אנו ממנה] שהרי נהנה גרונו כזית! אישתיק [שתק] ר' אסי ולא אמר ליה [לן] ולא מידי [דבר]. אמר ליה [לן] ר' אלעזר לר' אסי, בדרך של כבוד, מופת הדור, האם לא זימנין סגיאיין [פעמים רבות] אמרת קמיה [לפני] ר' יוחנן שאף באותו חצי זית הריהו חייב, ואמר לך ר' יוחנן כדברך, שהרי נהנה גרונו כזית, ואין זה נחשב עיכול.

הדרן עלך גיד הנשה

מכזית שלם. ושואלים: ותפשוט ליה [ותפתור לן] את הבעיה הזו ממה שאמר ר' אסי עצמו שהולכים אנו אחר הנאת גרונו! ומשיבים: ר' אלעזר כשלעצמו לא הוצרך לשאול שאלות אלה, שכן פשוט לו דיין. ואולם שמע ר' אלעזר את ר' אסי שגמריה [לימוד] בענין זה ששמע מפי ר' יוחנן, איעקר ליה [ונקד]. ושכח לו ר' אסי. ואתא [ובא] ר' אלעזר לאדכוריה [לחוכיר לן]. ומשום כבודו של ר' אסי לא אמר לו במפורש אלא בדרך שאלה, והכי קאמר ליה [וכך אמר לן]: למה לי לומר שאכל חצי זית אחר, לימא מר בדידיה [יאמר אדוני בעצמון] באותו חצי זית, דאיכא למשמע מינה תרתי [שאפשר לשמוע מכאן שנים]: שמעינן מינה דלא הוי [שומעים אנו ממנה שאינו נחשב] עיכול, ושמעין מינה [ושומעים אנו ממנה] שהרי נהנה גרונו כזית! אישתיק [שתק] ר' אסי ולא אמר ליה [לן] ולא מידי [דבר]. אמר ליה [לן] ר' אלעזר לר' אסי, בדרך של כבוד, מופת הדור, האם לא זימנין סגיאיין [פעמים רבות] אמרת קמיה [לפני] ר' יוחנן שאף באותו חצי זית הריהו חייב, ואמר לך ר' יוחנן כדברך, שהרי נהנה גרונו כזית, ואין זה נחשב עיכול.

מסורת הש"ס
ג. ירושלמי שבת פ"א ת"א.

גרסות
אף עם בין בכת"מ: אף של בין.
פליגי בין החניכיים בכת"מ: פליגי בשל בין החניכיים.
החניכיים בכת"מ: החניכיים וכן: החניכיים.
בעא רבי אלעזר בכת"מ: בעא מיניה ר' אלעזר.
גרונו אזלינן אי בתר מעיו בכת"מ: מעיו אזלינן אי בתר גרונו ויש בכת"מ: אלא הכי קמיבעי להי בתר מעיו אזלינן או בתר גרונו אזלינן.
ותפשוט ליה מדרבי אסי רבי אסי גמריה איעקר ליה יש בכת"מ: תפשוט ליה מדידיה אמרי ר"א גמריה אייקר ליה.
לאדכוריה בכת"מ: לאדכוריה גמריה.
למה לי חצי זית אחר לימא מר בכת"מ: ל"ל למימר חצי זית אחר אימא.
שמעינן מינה דלא הוי עיכול ושמעינן מינה בכת"מ: איכא למשמע מינה דלא הוי עיכול ואיכא למשמע מינה.
אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי בכת"מ חסרות מלים אלה.
לא זימנין בכת"מ: לא זימנין.
אמרת יש בכת"מ: אמריתיה.

לשון
מופת הדור
תואר כבוד זה בא לציין כי אותו אדם הריהו חשוב ביותר בדורו (רבינו גרשום), גדול הדור (רש"י). ונגזר תואר זה מן תואר הכבוד בו נתכנו בימי בית שני גדולי הדור, "אנשי מופת" (זכריה ג, ח).

מישנה כל הבשר אסור לבשל בחלב — דאף על גב דאמר רחמנא "גדי" — הוא הדין לחיה ועוף. ומיפלג פליגי זה לקמן (ק"ג, א), איכא למאן דאמר דאורייתא, ואיכא למאן דאמר דרזנן. ואסור להעלות — דימא אפי' למילינהו כי הדדי, דאף נגעו וזלעי מהדדי, ואף על גב דאסור לאכול נשר אחר גבינה, כדאמרינן בגמרא.

תוספות

כל הבשר אסור לבשל בחלב —

תימה: דלא תני "בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין ובמוקדשין", כמו בהנך פירקין, ובתוספתא תני להו! ושמא מאי דשייר במתניתין פירש בברייתא, ואשמעינן: דחייל איסור בשר בחלב באיסור מוקדשין. ורבינו שמואל בן מאיר פירש: דאיצטריך משום חוצה לארץ. דסלקא דעתך דאינו נוהג בחוצה לארץ, משום דאיתקש לכפוקים (שמות כג) בחד קרא: "ראשית בכורי אדמתך... לא תבשל גדי בחלב אמו". ולפירושו ניחא הא דאמר בפרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א) ד"ארצך" דבכורים אתא למעוטי חוצה לארץ, דאף על גב דהיא מצוה התלויה בארץ איצטריך, משום דאיתקש לבשר בחלב.

ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים — האי "חוץ" לא איצטריך, דאפילו לבשל שרי, אלא אגב רישא נקטיה.

עיונים

כל הבשר אף שאמרה התורה באיסור בשר בחלב "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות כג, יט. שם לד, כו. דברים יד, כא) — בבשר כל בהמה הכשרה לאכילה הדברים אמורים ולא רק בגדי. וכמבואר בסוגיה להלן (ק"ג, ב) שמן הנאמר "וישלח יהודה את גדי העזים" (בראשית לח, ב) וכן "ואת עורות גדיי העזים" (שם כו, טז) למדים שכל שנאמר בו "גדי העזים" כוונתו לגדי דווקא, ואולם כל שלא נאמר בו אלא "גדי" בלבד, אפילו פרה ורחל במשמע.

ואין לומר שנלמד מכתובים אלה לשאר מקומות שנאמר בהם "גדי" שכוונתם גם כן לגדי עזים דווקא, שכן הרי אלה שני כתובים, וכלל הוא בידינו שאין שני כתובים הבאים כאחד מלמדים. ואף לסבורים ששני כתובים הבאים כאחד מלמדים, מכל מקום כיון שנאמר בשני המקראות הללו "העזים", בה"א הידיעה, הרי זה מורה שדווקא במקומות הללו בלבד הגדי הוא גדי עזים, ואילו בשאר מקומות הכוונה לכל מיני הבהמות. וטעם הדבר שאחזו הכתוב בלשון גדי — שכן דיבר הכתוב בהווה. ובאשר לבשרם של חיה ועוף אם אף הוא בכלל האיסור מן התורה — חלקו בדבר חכמים להלן (ק"ג, א) שיש הסבורים שאף אלה איסורם מן התורה ויש הסבורים שאין איסורם אלא מדברי חכמים (רש"י).

אסור לבשל איסור "בשר בחלב" כולל בתוכו שלושה איסורים — לבשל בשר בחלב, לאכול בשר בחלב, וליהנות מבשר וחלב. שאף שנאמרה בתורה רק לשון בישול ("לא

א מישנה כל סוגי הבשר הכשר לאכילה (של בהמה חיה ועוף) אסור לבשל אותם בכל חלב הבא מן בעל החיים הכשר לאכילה. חוץ מבשר דגים וחגבים, שאין בשרם של אלו נחשב כבשר לענין איסור בשר בחלב.

הבשר אסור לבשל בחלב — חוץ מבשר דגים וחגבים. ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן — חוץ מבשר דגים וחגבים.

להעלות את בשרם על השלחן בו נאכלת גבינה.

תבשל גדי בחלב אמו, הרי הבשר והחלב אסורים אף באכילה ובהנאה, וכדרך ששנינו להלן (ק"ג, א), וכדרשותיהם השונות של חכמים (להלן קט"ב). מכילתא שמות כג, יט. ילק"ש תורה שנט. פסיקתא זוטרתא משפטים ועוד.

איסור בישול בשר בחלב בכלל מנין מצוות לא תעשה שבתורה (רמב"ם סהמ"צ מל"ת קפו, סמ"ג לאוין קמ. חינוך מצוה צב), וכל המבשל בשר וחלב כאחד לוקה, כדינו של כל העובר על מצוות לא תעשה שבתורה (תוספתא מכות פ"ג. להלן קח.ב. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"א).

אורה ההלכה

חוץ מבשר דגים וחגבים אין בדגים ובחגבים איסור בשר בחלב, אפילו מדברי חכמים, ולכן מותר לאכול בחלב. כמשנה, וכפירוש הרמב"ם ש"אסור לבשל" הכוונה — לאכול, שנקטה המשנה לשון התורה ("לא תבשל גדי בחלב אמו") (מ"מ). (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"ד. שו"ע יו"ד פז, א).

ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן אפילו בשר חיה ועוף — אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבוא לאכלם יחד (אף על פי שהעוף בחלב אסור מדברי סופרים. רמב"ם). אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל — מותר ליתנם זה בצד זה. כמשנה. (רמב"ם שם ה"כ. שו"ע יו"ד פח, א).

גרסות

להעלות בכת"י: **להעלות** ובמשניות הדפסות: **לעלות** ויש בכת"י: **להעלות בשר**. **הגבינה** יש במשניות הדפסות: **גבינה**.

העולם

חגבים

החגב משמש בלשון מקרא כשם פרטי לאחד ממיני החרקים, והוא גם בלשון חכמים שם כולל לקבוצה גדולה של חרקים המתאפיינים ברגליים אחוריות ארוכות, מחושים קצרים וגוף פחוס בצדדים. הכנפיים העליונות (שהן צרות וקשות) סוככות על כנפיים תחתונות (שהן רחבות ורכות). בעלי החיים שבקבוצה זו נעים בניטורים קלים, וממעיטים לעוף. מקום מחייתם של החגבים הינו לרוב בין עשבים, שמהם הם ניזונים. מכלל שרצי העוף יש מן החגבים שהותרו לאכילה, כנאמר "אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף החולץ על ארבע אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהם על הארץ" (ויקרא יא, כא), ובכללם הארבה, הסלעס, החרגול, והחגב (שם שם כב).

